

Pogovori s Francetom Dolinarjem o srednjeveških rokopisih in duhovnem utripu okoli njih

Leto 1992 se je odmaknilo, a še vedno vem za svetlobo vsakega dne, ko sem se v Arhivu Republike Slovenije lahko pogovarjala s Francetom: mirno in na nalogo osredotočeno razpoloženje je v hipu premagalo tremo pred znamenitim kolegom, od tistega trenutka dalje je bil moj prijatelj. Razlog tedanjih srečanj so bile priprave na razstavo *Samostani v srednjeveških listinah na Slovenskem*, za katero je izbral po materialnem značaju različne pergamentne listine, poleg tega je dal tudi naslov mojemu prispevku. Ko sem nelagodno razmišljala o stvarnih naslovih, ki naj bi pritikali znanstvenim katalogom, je – po svoji navadi – premolknil in vprašal: Zakaj ne bi napisala »Pergament je najplemenitejša pisna osnova«? Plemenitost, žlahtnost, odličnost, dragocenost, neponovljivost: da, vse to se ujema s srednjeveškim pergamentom. S temi besedami je bilo poetično in natančno povedano vse o njihovem bistvu. Francetova sposobnost, da je lahko z malo besedami izklesal misel, me je vedno prevzela. Ta odlika je zares izjemna, prav tako, kakor sta velika njegovo znanje (ničkolikokrat mi je pomagal stopiti čez brezno strokovnih problemov) in srčnost. Svoje prijateljstvo je vedno nosil na odprti dlani.

Kmalu bo torej trideset let in vem, da me je glodala trema, ker nisem vedela, ali bom prišla pergamentom do dna, ali sem na pravi poti pri pisanju in ga ne bom z izdelkom razočarala. Vedno znova sem ga motila v kabinetu, da bi razložila svoje misli in pomisli, kar se je nadaljevalo z njegovimi podvprašanji, ki so me napeljala k svetovom srednjeveških skriptorijev zunaj Stične, ki je bila takrat edini znani pristan na razburkanem oceanu srednjeveških rokopisov.

Prav ta tema – pergament kot žlahtna osnova za izjemni prvotisk – se je vrnila v središče najinih pogovorov pred nekaj leti. Potem ko je Nadškofija Ljubljana pridobila prečudovit, slikarsko bogat Brevir, ki že na naslovnem listu dokazuje povezanost z Lambergovim delom in prizadevanji, se je zlogoma odpirala pahljača misli in želja, kaj narediti, kako ga predstaviti javnosti in mu dati primerno pozornost v okolju Ljubljane in dežele Kranjske. Za naju je bil detajl, kronanje sivolase Marije, razlog za čudenje in primerjave, tej ikonografski posebnosti je dal kulturnozgodovinsko in teološko podstat France; pri priči je povezal domače tradicije v Marijinem čaščenju s kompozicijo, ki jo je lahko naročil samo nekdo, ki je poznal škofa Lamberga in mu je bil drag.

Kako se je oblikovala zamisel, da bi z razstavo rokopisov, listin in tiskov ustvarila primeren oder, na katerem bi bil Lambergov Brevir vsebinsko in pomensko jedro, ne vem več. Besede in misli so nama tekle vzporedno, včasih so srečne okoliščine prestavile najine načrte malo naprej, a tudi takrat, ko se ni nič zgodilo in je prišlo do odloga, je kompozicija razstave dobivala svojo vsebinsko in vizualno strukturo. Veliko, veliko sva govorila o tem 15. stoletju, ki je bil čas resničnega razcveta. Zadolžnica za knjige, ki si jih je Lamberg izposodil iz kapiteljske knjižnice, je zapisano dokazilo o vsaj o enem bibliotečnem sklopu, medtem ko so se pogovori vračali h knjigam, ki so jih v svoje ljubljanske dvore jemali iz samostanskih knjižnic njihovi predstojniki, ko so jih obveznosti odpeljale v Ljubljano, in h knjigam, ki so bile pri avguštincih in križnikih, tudi drugje, a zanje pač ne vemo kaj dosti. Izmenjevala sva si podatke o duhovnih in političnih tokovih ter seveda ustvaritvah tega časa, tehtala primernost in se odločala, kaj želiva in kaj morava vklju-

*Ddr. Nataša Golob in dr. France M. Dolinar na otvoritvi skupne razstave *Odlično mesto Ljubljansko in njegov prvi škof Sigismund Lamberg (1420-1488)* 10. 10. 2019 v Narodni galeriji. Vir: Fototeka Narodne galerije.*

čiti v katalog in na razstavo. Iskala sva podobo Ljubljane v Lambergovem času in Francetovo utemeljeno stališče, da Valvazorjeva veduta še vedno riše koničaste gotske zvonike, kakršni so se dvigali v času, ko je bila Ljubljana kot odlično mesto povzdignjena v sedež škofije, je bila urbana kulisa. A hkrati je ostalo dosti žalosti, ker se je lepo srednjeveško mesto z ugledno cerkvijo sv. Nikolaja moralo umakniti novim zgledom baročne estetike. V takratnem hitenju za novim, ki ni premoglo razumevanja do lastne preteklosti ter je povzročilo izbris stvaritev iz časa Lamberga in pred njim, se je uveljavil ne-spomin, ki je navsezadnje zasejal misel, da v Ljubljani ni bilo v srednjem veku nič resnično uglednega, resnično kakovostnega, resnično lepega. Da je vse, kar je ostalo, zgolj pričevanje o zamudništvu. In taka misel je zelo napačna.

Treba si je vzeti čas in brati, toliko modrosti je ostalo zapisane in vendar pozabljene. Ko sva se ob simpoziju v Reinu pogovarjala o cistercijskem 12. stoletju in poznejših časih, sva primerjala poti Stične in Reina, povezanost, potovanje menihov in knjig, kopistov in knjižnih slikarjev ter uničevalno usodo, ki je tostran in onstran alpskega loka lomastila po svoje. Ampak treba se je skloniti za toliko stoletij nazaj in prepoznati duha ter ga vrniti v naš čas. Včasih so to samo rokopisni fragmenti, preostanki nekdanjih knjig, a včasih je že droben dokaz nekega imenitnega dela mala nagrada. Vnaprej se veselim dneva, ko bom v čitalnici Nadškofijskega arhiva sestavljala katalog fragmentov, ki so v glavnem knjigoveške sestavine in jih je obilo v teh tako rekoč neizčrpno bogatih fondih in France bo prišel mimo, da se bova lahko potopila v novo uganko. Vsi, ki smo se zakopali v raziskovalne naloge, vemo, da je že začetek dokumentiranja vznemirljiv, a vendar vemo tudi, da nas določa spoznanje *Ars longa, vita brevis*.

Pred desetimi leti je bila v prav tej reviji objavljena bibliografija: takrat je štela 744 enot. Znanstveni in strokovni članki, predavanja, deli monografij in samostojne monografije, predavanja v tujini in doma, mentorstvo, uredniško in idejno vodenje obsežnih projektov in še dosti drugega. Tudi za široka ramena je to izjemno veliko in tehtnejše od impresivnega seznama objavljenih del, je brezpogojna zavezanost znanstveni resnici, stališča, ki so podprta z viri. Zato, dragi France, moj globok poklon Tvojemu delu in moj topel objem z voščili, naj Ti pero še najprej dobro teče, naj se uresničijo misli in zamisli, naj bo Tvoja kašča dokumentacije vedno polna. In ostani mi zdrav!